

Om nogle middelalderlige Forfattere, der nævnes som hjemmehørende i „Dacia“.

AF

Ellen Jørgensen.

Under forskellige Biblioteksstudier er jeg blevet opmærksom paa nogle Værker af nordiske Forfattere fra Middelalderen og kunde ønske at give Meddelelse om dem, saa utilfredsstillende end en saadan Meddelelse i sig selv maa være, da den bærer Mærke af tilfældige Fund og kun kan blive en Opfordring til andre til Arbejde paa fagligt Omraade, eftersom meget af denne Litteratur ikke lader sig behandle og bedømme af en Historiker, men ene af Sprogmand og naturkyndige. Naar jeg alligevel lader disse foreløbige Noter komme frem, er det, fordi de maaske kan indeholde en og anden palæografisk og bibliografisk Bemærkning, som kunde være fremtidige Arbejder til Nytte.

Med Vilje er der talt om nordiske Forfattere, thi dels hindrer Dobbeltheden i Navnet: Dacia i at drage snævrere Grænser, da Dacia i Almindelighed betyder Danmark, men blandt Dominikanere og Franciskanere Ordensprovinsen Dacia, der rummede Danmark, Norge og Sverige, dels vilde det være naturligt, om man lod Undersøgelser vedrørende Studieforhold og litterære Forhold i den yngre Middelalder omfatte alle tre Lande,

eftersom Vilkaarene i mange Maader var de samme, og Forbindelsen mellem Landene saa nøje. Noterne slutter sig saaledes i Plan til Professor H. Schücks Meddelelser om middelalderlige Forfattere fra Norden i Bibliografiska och litteraturhistoriska anteckningar (1896) og skulde være som et Tillæg dertil.

Laurentius Johannis. Det vilde være bedst at begynde med en Forfatter og en Bog, der ret tydeligt viser, hvor vanskelige Vilkaarene er for Studiet af Middelalderens Litteratur selv under det første forberedende Arbejde.

Blandt de mange Bøger, der kom frem i den yngre Middelalder til Brug for „fattige Præster“¹⁾, til Vejledning for Sjælesørgere og Hjælp for Prædikanter, var „Stella clericorum“ et meget yndet og meget udbredt Skrift²⁾. Det er en lille let læst Bog om Præstens An-

¹⁾ Laurentius af Waxala skriver sin Bog om Kirkens Tjenere og Sakramenter „ad laudem et honorem domini ac salvatoris domini nostri Ihesu Christi et communem utilitatem maxime pauperum et simplicium sacerdotum qui copiam canonum vel doctorum habere nequeunt“ (Cod Ups C 27). — „Summula Raymundi“, en rimet Vejledning for Sjælesørgere, kaldes ogsaa „Summa pauperum“, og strax i de indledende Ord hedder det om Bogens Øjemed:

„Inter doctores hunc nolumus ire libellum
Parvis et rudibus quem tradimus esse legendum
Inveniunt in eo quid quod juvat utilitatis“. —

Indledningen til „Mammotrectus“ lyder: „Incipit Mammotrectus, qui est de expositione biblie. Impatiens proprie imperitie ac ruditati compatiens pauperum clericorum qui ad predicationis officium premoventur, decrevi — —“. — Jfr. fremdeles Perdrizet: Étude sur le *speculum humanæ salvationis*, om Navnene: biblia pauperum, liber pauperum, i forskellig Anvendelse.

²⁾ „Quasi stella matutina in medio nebule, id est, peccatorum × ad lavacrum baptismi sacrificandum“. Saaledes Harleyan Ms. 3200 Bl. 3—41. Samme Incipit og Explicit i Cod. Laud. misc. 206 og

svar, Pligter og høje Værdighed med mange Citater især fra Augustin og Bernhard, med Huskevers, „Exempler“ til Oplivelse og Bemærkninger om den præstelige Klædnings og Messeredets Symbolik. Det blev mange Gange trykt¹⁾ og findes i talrige Haandskrifter²⁾ alle fra det 15de og 16de Aarhundrede og, saa vidt jeg har set, alle uden Forfatternavn med Undtagelse af tre, nemlig British Museum Harleyan 3200, Bibliothèque nationale 3464 og Ms. 130 i Charleville Stadbibliotek.

I det første Haandskrift, det eneste jeg kender af Selvsyn af de nævnte tre, slutter det lille Værk: „Explicit stella clericorum per Laurentium Johannis de Dacia“; atter i Manuskriptet i Charleville læser man: „Explicit

Cod. Nov. Coll. 304 (Catalogi codicum mss. bibl. Bodleyanæ. Partis secundæ fasciculus primus. Catalogus bibl. Laudianæ, codices miscellanei. Confecit Coxe. — A. G. Little: Initia operum Latinorum quæ sæculis XIII. XIV. XV. attribuuntur. Manchester 1904). — Samme Incipit og Explicit i 9 Palæotyper paa Kgl. Bibliotek og 1 Palæotyp paa Universitetsbiblioteket. Men afvigende Explicit findes oftere, hvilket undertiden beror paa, at Skriftet er defekt, undertiden paa, at man har at gøre med en Bearbejdelse, se f. Ex. AM. 792 4to Bl. 127—135', der rummer „Stella clericorum“ med Efterskrift: „Lectum vero per honestum virum Nicolaum Petri locatum Lincopensem. Collectus vero per me Boetium Benedicti scolarem venerabilis viri domini Henrici, scolastici Lincopensis“. Værket blev ogsaa fra Tid til anden forsynet med Kommentar.

¹⁾ Hain: Repertorium bibliographicum Nr. 15060—15080 incl. — Supplement to Hain's Repertorium by Copinger Nr. 5632—5659 incl.

²⁾ Naar man i moderne eller middelalderlige Bibliotekskataloger alene finder Titlen: Stella clericorum, tør man ikke uden videre stole paa, at det er det Skrift, som her omhandles, thi der var en lille Bog om Messen af Vilhelm fra Gouda, der bar samme Navn. Se f. Ex. Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques des départements (Quartudg.) IV 347—348: Arras Bibliotek Ms. 872: Overskrift: „Tractatus qui stella clericorum inscribitur“. Underskrift: „Tractatus Ghuillelmi de Gouda ordinis minorum de expositione misse“. Jfr. A. Franz:

stella clericorum per Laurentium Johannis de Dacia¹⁾, og i Følge Catalogus codicum mss. bibliothecæ Regiæ (Paris 1739—1744) indeholder Ms. 3464 blandt andet opbyggeligt og oplysende Stof: „Tractatus, cujus titulus est stella clericorum authore Laurentio de Dacia“. En mærkelig Overensstemmelse, som strax kunde synes at give al Sikkerhed for at en dansk Mand havde forfattet det lille Skrift²⁾. Jeg kender imidlertid ikke i diplomatarisk Form den Overskrift eller Efterskrift i Parisermanuskriptet, hvorpaa Oplysningen i den gamle Katalog beror; det var fremdeles muligt, at Efterskrifterne i Harleyan Ms. 3200 og Charleville Ms. 130 (og eventuelt i Parisermanuskriptet) ikke nævnte Manden, der havde forfattet Bogen, men kun Manden, der havde afskrevet den, at Haandskrifterne slavisk gentog den Skrivernotits, der stod at læse i deres Forlæg, at Haandskrifterne paa en eller anden Maade var nærmere eller fjærnere i Slægt indbyrdes. Disse Muligheder er usandsynlige, men man lærer Tvivl under middelalderlige bibliografiske Undersøgelser³⁾, og fuld Vished vindes først, naar vi faar ordret

Die Messe im deutschen Mittelalter 601—602. De 7 Incunabler paa Kgl. Bibliotek af Vilhelm af Goudas Værk bærer Titlen: „Tractatus de expositione misse“, ikke „Stella clericorum“.

¹⁾ Cat. général des manuscrits des bibliothèques publiques des départements (Quartudg.) V 607.

²⁾ Hjemstavnsbetegnelsen: de Dacia maa tages i snævrere Forstand, eftersom Laurencius de Dacia ikke nævnes som frater, og det desuden vilde være utænkeligt, at en Franciskaner eller Dominikaner skrev en Bog om Sognepræstens Kald og Værdighed.

³⁾ En ivrig Samler, Durhambispen Richard de Bury, klager i det 14de Aarhundrede over Haandskrifternes Vanskæbne og de usikre litterære Ejendomsforhold; Klagen lægger han de kære Bøger i Munden: Jam volumus prosequi novum genus injuriæ, quo tam in nostris personis lædimur quam in fama, qua nihil carius possidemus. Generositati nostræ omni die detrahitur,

Gengivelse af Parisermanuskriptets Noter, og disse uomtvisteligt nævner Laurentius de Dacia som Forfatter.

Jacobus Nicolai. En anden middelalderlig Forfatter er Jacobus Nicolai de Dacia, som var ganske ukendt, indtil Professor Schück fandt hans store Digt: „*Distinctio metrorum*“ i Nationalbiblioteket i Paris (Ms. nouv. fonds latin 10323) og gav en kort Meddelelse derom i Bibliografiska och litteraturhistoriska anteckningar 126. I British Museum findes imidlertid endnu et Exemplar af „*Distinctio metrorum*“ i et pynteligt Haandskrift fra Slutningen af det 14. Aarhundrede (Cotton Claudius A XIV)¹⁾, og det er efter dette Haandskrift, jeg giver

dum per pravos compilatores, translatores et transformatores nova nobis auctorum nomina imponuntur et, antiqua nobilitate mutata, regeneratione multiplici renascentes degeneramus omnino. Sicque viliū vitricorum, nobis nolentibus, affiguntur vocabula et verorum patrum nomina filiis subducuntur. Ah quoties nos antiquos fingitis nuper natos, et, qui patres sumus, filios nominare conamini, quique vos ad esse clericale creavimus, studiorum vestrorum fabricas appelatis. Revera de Athenis exstitimus oriundi, qui fingimur nunc de Roma, semper namque Carmentis latruncula fuit Cadmi, et qui nuper nascebamur in Anglia, cras Parisius renascemur, et inde delati Bononiam Italicam sortiemur originem nulla consanguinitate suffultam. (Richard de Bury: *Philobiblon*, edited by C. F. Thomas p. 36—37.)

¹⁾ Ms. Cotton Claudius A XIV, Pergament codex med 37 Blade, der maaler 25 × 18 cm, sæc. XIV. Texten (i Reglen 26 Verslinier paa hver Side) fylder hele Manuskriptet. Bl. 2 og Bl. 25 har Miniaturer; Bl. 2 ses i Begyndelsesbogstavet S (Surge piger, quare dormis) en Mand i en Seng, Bl. 25 ser man i Bogstavet A (Anglia da gemitum) paa grøn Bund en Ørn med Krone om Halsen. Andre Initialer i Guld paa mauvefarvet eller blaa Bund; Margin er smykket med Rankeværk, Blomster og Frugter i forskellig Farve og med nogen Anvendelse af Guld. Udsmykningen ligner engelsk Bogkunst i XIV. Aarhundrede. Haandskriftets Proveniens er ukendt.

Digtets Begyndelse Bl. 2: „Surge piger, quare dormis mortis memor esto.“ Digtets Slutning Bl. 37: „Sis benedictus, amen,

nogle Oplysninger om Digtet, hvortil maa slutte sig et Par indledende Ord om den engelsk-franske Stormands-slægt, som Digtet forherliger, og til sidst en Redegørelse for, hvad der vides om *Jacobus Nicolai* selv.

rex regnans sede superna." Forord Bl. 1: „Incipit liber de distinctione metrorum taliter qualiter scriptus, factus et completus in recommendationem et memoriam incliti militis et domini, domini Adamari de Valence pie memorie quondam comitis Pembrochie. Compilatus per manus Jacobi Nicholai de Dacia scolarem nobilis domine, domine Marie de sancto Paulo comitisse de Pembrok domine de Weyser [saaledes Ms. Fejlskrift for Weysford, Wexford i Irland] et de Montinaco consortis relicte eiusdem domini comitis. Completus autem anno domini millesimo CCC^o sexagesimo tertio, die et festo sancti Jacobi Zebedei.

Iste liber in duas partes divisus quantum ad primam partem tractat de distinctionibus et diversis generibus metrorum quantum vero ad partem secundam videlicet executivam libri specialiter tractat de vita et morte, conditionibus et morum circumstantiis nobilis domini, domini comitis Pembrochie supradicti. In parte etiam tangitur de nobili milite et strenuo domino Willermo de Valence, patre suo, videlicet domini Adamari predicti, quorum anime in pia pace requiescant.

In prima etiam parte hujus libri sub distinctionibus scilicet metrorum tangitur de conditionibus mortis et ejus descriptionibus, de miseriis et fraudulentis hujus mundi, de astutia et fraudibus serpentis callidissimi et hostis humani generis amarissimi ac nostri adversarii acerbissimi. Item de penis infernalibus, de brevi duratione hujus vite, de defectibus nature et nostris indigentis, de debilitate nostri ordinis, originis sive status hic in via [saaledes Ms. Fejl for vita], de gaudiis regni celorum et paradisi celestis metris aliquibus tangitur et tractatur breviter et succincte. Item de passione Christi. Item circa finem hujus libri de beata trinitate ac sancta et individua ejusdem unitate aliquantulum pertractatur.

In prima parte hujus libri scilicet in variationibus seu distinctionibus metrorum sub coloribus rhetoricis compendiose satis stilus progreditur tractans sive tangens triginta duo diversa metra que per ordinem patent consequenter. Incipit ergo liber primus: Surge, piger, quare dormis etc.*

Efterskrift Bl. 37'. „Explicit liber iste, qui intitulum distinctionis metrorum factus de descriptione mortis et ejus con-

Jarlen af Pembroke, Aymer de Valence, til hvis Ære Jacobus Nicolai skrev, var Søn af en fransk Herre, William de Valence, som af sin Halvbroder, Henry III, var bleven kaldt til England og ved et rigt Giftermaal og kongelig Gunst havde vundet overmaade store Godser¹⁾. Aymer blev Arving til denne Rigdom; han var en betroet Mand under Edward I's Kampe i Skotland og sendtes oftere paa diplomatisk Sendefærd af Edward II, men navnlig spillede han en fremtrædende Rolle under de stærke politiske og personlige Brydninger i denne Konges urolige og lidet hæderfulde Regeringstid. Gang paa Gang stod han som Mægler mellem de stridende Parter og som Talsmand for Maadehold og Besindighed, uden at det dog er muligt at skønne, om der har været Plan i hans vekslede Alliancer og Mæglingsforsøg, eller han har levet politisk fra Haanden i Munden, stærkest tilskyndet af personlige Motiver. Ligesaa svært det er at faa Rede paa den ledende Tanke i Jarlen af Pembrokes Politik, ligesaa svært er det — i det mindste uden Førstehaandsstudier — at danne sig et Billede af Manden selv, hans Karakter, Evner og Kultur. Jarlen døde i 1324, men efterlod en Hustru, der overlevede ham i halvhundrede Aar. Lady Mary var af det franske Hus Châtillon. Guy af Châ-

ditionibus in recommendationem et memoriam strenui militis et nobilis domini domini Adamari de Valence pie memorie quondam comitis de Pembrok completus per Jacobum Nicholai de Dacia scolarem nobilis domine, domine Marie de sancto Paulo, consortis et relicte ejusdem domini Adamari recordationis felicis comitis supradicti, anno domini millesimo trecentesimo sexagesimo tertio in festo sancti Jacobi Zebedei prout in metris superius positis continetur. In nomine domini Amen.

¹⁾ Til Overblik over William de Valence's Eje se R. L. Poole: Historical atlas of modern Europe XVIII.

tillon, Greve af St. Pol var hendes Fader, Marie af Bretagne hendes Moder; hendes Søster ægtede Carl af Valois, Stamfaderen til de franske Konger gennem det 14de, 15de og 16de Aarhundrede; Henry III af England var Lady Marys Oldefader. Ligesom Aymer de Valence hørte Grevinden altsaa baade Frankrig og England til; hun havde Gods i begge Lande, og hendes Byrd og Rigdom gav hende Anseelse. Med Paven stod hun i stadig Forbindelse, og ved sin Indflydelse opnaaede hun kirkelige Embeder for sine Klerke og sikrede paa forskellig Vis Pembroke College, som hun havde grundlagt i Cambridge, og Klostret paa Gaarden Denneys i Cambridgeshire, et Clarisserindehus, som ogsaa skyldte Lady Mary sin Tilblivelse. Hun synes at have været stærkt knyttet til Franciskanerne¹⁾.

Det kunde være af Interesse at vide, hvor og hvorledes Jacobus Nicolai, den fremmede Klerk, er kommen i Forbindelse med Lady Mary, om han har levet i hendes Hus, eller om hun ene har støttet ham under hans Studier; men vi ved kun, hvad der kan læses ud af hans egne Ord, idet han nævner sig som Grevinden af Pembrokes Skolar i Æredigtet, som han fuldendte i 1363.

¹⁾ Dictionary of national biography. — Stubbs: Constitutional history. — Political history of England edited by W. Hunt and R. L. Poole III. — Calendar of the Charter Rolls preserved in the public Record-office. London 1908 4to. — Duchesne: Histoire de la maison de Chastillon. — Anselme: Histoire généalogique et chronologique de la maison royale de France VI. — W. H. Bliss: Calendars of entries in the Papal registers II—IV. — W. H. Bliss: Petitions to the pope I. — Historical mss. commission. First report, appendix, p. 69 ff. — Dugdale: Monasticon Anglicanum vol. VI part III 1549 ff. (London 1846). — J. Bass Mullinger: The university of Cambridge I 236. — Romania XV 350.

Som Forordet¹⁾ siger, falder Digtet i to Afdelinger. I første Del taler Forfatteren manende Ord om Menneskenes Kaar i Liv og Død, og med det samme forsøger han mange forskellige Metra med stadig voxende Forkærlighed for det sindrige og kunstlede, saaledes at man til Slut finder Vers, hvis Ord danner Stjerner og alle Haande geometriske Figurer. Anden Del af Digtet rummer Lovtalen over Jarlen af Pembroke og Lady Mary tillige med nogle Linjer til William de Valence's Pris.

Begyndelsen er utvivlsomt det bedste og kraftigste; her er han endnu ikke træt og tom, ikke tvungen til at skrive om en Mand, om hvem han ved lidet eller intet; her taler han forpinte Ord om Dødens Hærgen og alle Tings Omskiftelighed²⁾ og man kan ikke ret frigøre sig fra den Tanke, at han har skrevet under Indtryk af Farsoterne, der dengang hjemsøgte Europa. Efter de store Pestaar ved Aarhundredets Midte var fulgt en ny hærgende Sot i England 1361. Det er troligt, at Jacobus Nicolai har oplevet denne Landesygdom 2 Aar, før Digtet blev til, men det er ogsaa muligt, at hans Pessimisme maa forklares mere almindeligt, at den unge

¹⁾ Se Side 240.

²⁾ Bl. 2'. *In quacunq̄ue domo mors presidet absque pudore. —*

Bl. 3'. *Mortis in articulo titubat pes, lingua vacillat, pallescit facies, privatur mens ratione. —*

Bl. 5'. *Jam sum, jam non sum, nichil est sine mobilitate.*

Bl. 6'. *Cursus fortune variatur imagine lune, crescit, decrescit, in eodem sistere nescit.*

Bl. 9'. *Dormio seu vigilo, morior, mors approperabit; quo vertor, quid ago, mors michi prompta venit; vitam si quero, nichil est, sed dummodo mortem.*

Bl. 11'. *Dic ubi Trojanus, Grecus vel Vaspasianus (!), dic ubi Romanus, bellica Dana manus, Ajax, Titides, Pirrus, Paris, Hector, Atrides? Vix sit habenda fides, quot cecidisse vides.*

Mand er paavirket af Omgivelsernes mørke Stemning, at hans bitre Ord er et Udtryk for den Uhyggefølelse, der er ejendommelig for Middelalderens sidste Aarhundreder, og som vist for en Del har sit Udspring i Rystelsen i de store Folkesygdommes Tid.

Strax af de første Blade i Haandskriftet ser man, at Jacobus Nicolai har Evne til at behandle det latinske Sprog; han kan, naar han vil, finde et rammende Udtryk for sin Tanke, og han formaar at forme ganske energiske Afslutninger paa de enkelte Stykker¹⁾. Et stort Gloseforraad og klassiske Citater, der findes hist og her, vidner om hans Læsning. Men Jacobus Nicolai har ogsaa sine Skrøbeligheder: Pennen løber let, og Tankerne er tit noget dagligdags; han ved ikke Øjeblikket, naar han skal holde op, men svælger gerne i Ord. — De følgende Linjer, der udgør Metrum septimum i Digtets første Del, kan sige lidt om Grundstemningen i dette Afsnit og tillige vise Forfatterens Evner og Mangler i formel Henseende.

Si rota fortune te ducat ad astra — quid inde?
 dum rota se volvit, petis infima, fit nichil inde.
 Si tibi purpurea vestis preciosa — quid inde?
 dum rodat tinea vel vermibus eam, nichil inde.
 Si te magnificat vel laudet turba — quid inde?
 dum vox pro vento volat hinc, fit laus nichil inde.
 Si tibi forma decens, ars vel doctrina — quid inde?

¹⁾ Bl. 4'. Surge piger, surge, properat nox et tenebrescit,
 sol petit occasum, quid agis, restat via longa,
 arcta, latebrosa, spinis et verme repleta.
 Incidis in foveam, te sorbet ad ima vorago.
 Surge cito, propera, te clamat et excitat hora.
 Quid dormis, vigila, palpebras solve sopore.
 Sus se sorde levat, saltem dum colligit escas;
 cur tu non surgis peccati sorde volutus?

dum pigreas senio, marcescunt et nichil inde.
 Si tibi progenies fuerit generosa — quid inde?
 dum sub morte ruis, te respuit, et nichil inde.
 Si tibi sit conjunx vel sponsa decora — quid inde?
 dum semel egrotat, decor exulat, et nichil inde.
 Si favet imperium tibi totum, quero: quid inde?
 dum tibi bella vides, morte ruis, et nichil inde.
 Si tibi deliciae vel opes sint — ecce quid inde?
 dum confidis eis, velut umbra fluunt, nichil inde.
 Si tibi succedunt ad nutum cuncta — quid inde?
 dum te divertas, mox preteriunt, nichil inde.
 Si ter millenis annis regis ista — quid inde?
 dum lacrimosa dies mortis sit, tunc nichil inde¹⁾.

Digtets andet Afsnit begynder:

Anglia da gemitum, singultum Francia, fletum
 Gallia, da strepitum genus omne dolore repletum²⁾.

Klagen lyder over Jarlen af Pembrokes Død, og nu følger en lang Lovtale, som bygger paa meget løs Grund og intet yder til Aymer de Valence's Karakteristik:

Dictus ab urbe Valence fuit comes iste benignus
 laudibus humanis et honoribus undique dignus.
 Sic adamas Adamarus erat certamine belli
 quod nusquam poterat flecti nec ab hoste repelli.
 Puppis aquas scindit, adamas est regula naute,
 sic aciem findit Adamarus robore caute.
 Anglia, Francia, Flandria, Cantia quem reputabant
 Gallia, Wallia, Tuscia, Prucia magnificabant.

¹⁾ Cotton Claudius A XIV Bl. 7'—8. De 14 første Linjer findes ogsaa i Royal Ms. 7 B VII Bl. 4' (sæc. XV). Efter dette sidste Haandskrift er optaget Læsemaaden: fit i 6te Linje; Cottonhaandskriftet har Læsemaaden: sit. I 14de Linie har jeg ment at maatte rette mortis til morte.

²⁾ Bl. 25.

Ortum Francorum de sanguine nobiliori
 traxit et Anglorum de progenie potiori.
 Celi pictura quot continet astra vel signa,
 tot sibi natura dispensat munera digna ¹⁾ —

Jacobus Nicolai maa efter middelalderlig litterær
 Skik tage sin Tilflugt til den klassiske Oldtid for at finde
 Jarlens Ligemænd:

Gratus ut Ypolitus, magnas et origine magnus,
 mitis ut Eneas totus mansuetus ut agnus;
 nobilis hunc sanguis conflavit Bartholomeo,
 etas matura cum principe Partonoepo,
 cum Priamo species, cum Croeso divite census,
 robur cum Pirro, subtilis Apolline sensus;
 moribus ille Cato, discretior ille Nasone,
 Jupiter aspectu, jocundior Amphitrione;
 ut Jonathas dulcis, et ut Absalon ille venustus,
 vir quasi Job patiens, alter Symeon quia justus,
 fortis ut Achilles, cum Paride dignus amore,
 ausus ut Ulixes, probus Hector, Tullius ore ²⁾. —

Lady Mary faar sin Del af Lovtalen, og atter vender
 Forfatteren sig til Aymer de Valence og til Jarlens Fa-
 der for endelig at erklære, at han ikke formaar at skildre
 Jarlen, som han fortjener:

Vox, manus aut calamus nec mens distinguere novit
 hujus virtutes quem mors a luce removit;
 lucida gesta sua si forsán scribere quero,
 alter Omerus ero, vel eodem major Omero ³⁾.

Digtet slutter med en Bøn:

¹⁾ Bl. 25.

²⁾ Bl. 31.

³⁾ Bl. 35.

In gremium tibi pono meum caput, ecce procella,
 instat predux mortis; da, tolle flagella,
 corripe, parce, jube quid vis, utrumque placebit,
 quidquid agas, grates ago, nil michi tale nocebit,
 sed magis ad vitam meam proficit atque salutem;
 fac igitur quid vis, contentor, nulla refutem.
 Tu michi lux, michi dux, michi solus ades medicina.
 optima res, mea spes, michi dos, rosa, flos sine spina.

— — — —
 Omne patet tibi cor, omnis tibi confiteatur
 mens hominum, laudes tibi quevis lingua loquatur,
 magnificare tuum nomen decet et recitare
 grates perpetuas, te quisque tenetur amare,
 pax sine dissidio, concordia, lex sine lite,
 spes sine defectu, rex celi, fons, aqua vite,
 dux pie, dux prudens, dux recto tramite ducens,
 sol sine nube nitens, sidus super astra relucens,
 luce smaragdina rutilans sceptrum, dyadema.
 Te decet imperium, laus, palma, corona suprema,
 lux, via, vita, salus populi, radiosa lucerna;
 sis benedictus, amen, rex regnans sede superna¹⁾.

Grevinden af Pembrokes Skolar fik Tak for sin Møje, thi i 1366 ansøgte Lady Mary Paven om et Embede i Ely Stift for „Jacobus Nicolai, clerico Roskildensis diocesis, magistro in artibus, studenti in theologia a 3 annis citra“, hvilken Ansøgning blev bevilget²⁾. Af pave- lige Registre over indsendte Ansøgninger erfarer vi alt- saa, at Jacobus Nicolai var dansk og fra Roskilde Stift; der var fremdeles Mulighed for at faa mere at vide, eftersom de biskoppelige Registre og Ordinationslisterne fra Ely Stift er bevarede fra denne Tid; de gemmes i

¹⁾ Bl. 37, 37'.

²⁾ Moltesen: Acta pontificum Danica I Nr. 630. — W. H. Bliss: Petitions to the pope p. 533.

Ely House i London og skal være usædvanlig righoldige, i mange Tilfælde give Besked om Kandidatens Alder og Forhold; men jeg har forsømt i rette Tid at søge efter Jacobus Nicolai i disse Kilder¹⁾. Jeg maa endvidere beklage ikke at have søgt ham i Cambridge og kan kun fremlægge de Oplysninger om hans Ophold ved Pariseruniversitetet, som er at finde i den engelske Nations Protokol i Tiden 1370—1379²⁾. I August 1370 blev „Magister Jacobus Nicolai de Dacia, Roskildensis diocesis, socius de Sorbona³⁾,” valgt til Nationens Procurator, og efter Skik og Brug indførte han egenhændigt sit Navn i Protokollen og gav en Oversigt over Begivenhederne i den Tid, han fungerede, en Oversigt, som udmærker sig fremfor de fleste andre Procurators ved Udførlighed og en klar og energisk Fremstilling. Der fremkommer ved Jacobus Nicolai's Tiltrædelse en lang Række Reformforslag, der bliver stor Drøftelse paa Nationens Møder, og man vil gerne tro, at den usædvanlige Aktivitet skyldes den ny Procurator, hvis Redegørelse for Forslagene og Forhandlingens Resultater vidner om en egen Dygtighed.

I 1378 ansøger Jacobus Nicolai om at blive den, der bringer Universitetets Rotulus til Paven⁴⁾, men bli-

¹⁾ Historical manuscripts commission. Twelfth report, appendix, part IX p. 375, 382.

²⁾ Denifle et Chatelain: Auctarium chartularii universitatis Parisiensis I 360, 538, 550, 577.

³⁾ I Sorbonnes Nekrologium, der indeholder Noter fra det 13de, 14de og 15de Aarhundrede, finder man ikke Jacobus Nicolai's Navn; ej heller er han nævnt i Delisles Liste over Mænd, der gav Boggaver til Sorbonne; Delisle benytter nekrologisk Stof og Indskrifter i Manuskripter, der stammer fra Sorbonne. A. Molinier: Obituaires de la province de Sens I 737. — Léopold Delisle: Le cabinet des mss. de la bibliothèque nationale II 142.

⁴⁾ Denifle: Die Universität des Mittelalters 123.

ver ikke valgt; i 1379 beder han, at hans Navn maa blive skrevet paa rette Sted i Rotulus, hvis en saadan sendes til Kurien under hans Fraværelse, idet han just nu staar i Færd med at rejse bort — „quia volebat ad partes redire (bona fide promittens expeditis negotiis redire e converso).“

Fra den Stund taber vi Jacobus Nicolai af Syne¹⁾.

Nicolaus de Dacia. Sloane Ms. 1680 i British Museum, et Haandskrift fra det 15. Aarhundrede, indeholder Bl. 48—130: Libri tres anaglypharum af Dominikaneren Magister Nicolaus de Dacia²⁾. Navnet Ana-

¹⁾ Det er faldet mig ind, — uden at jeg vover en egentlig Begrundelse, — at Jacobus Nicolai fra Roskilde mulig kunde være den anonyme Roskildeklerk, der har skrevet Digtet i Cod. Holm. A 39 (sæc. XIV exeunt.), hvis Titel lyder: „Recommendatio parvula sive salutatio beate Marie genitricis dei omnipotentis et virginis gloriose per quendam scolarem de regno Dacie“ (Ellen Jørgensen: Fra svenske Biblioteker KhS. 5. 4. 771).

Det Haandskrift, som Professor Schück fandt i Bibliothèque nationale, bærer Indskriften: „Liber domus sancte Barbare in Colonia ordinis Carthusiensis, dono Hermannii de Wezalia.“ En Herman fra Wesel var samtidig med Jacobus Nicolai ved Pariseruniversitetet.

²⁾ Sloane Ms. 1680 Bl. 48: „Incipit prologus in primum librum anaglypharum: Florentis quondam vetustatis traditio universa — —.“ Bl. 48': „Capitulum primum de consideratione astronomie in generali et ejus definitione in speciali cum nominibus librorum omnium astronomie et eorum auctoribus particulatim adjunctis: Rerum opifex — —.“

Bl. 130: „ — — quam veritatis discipline. Et sic est finis. Explicit trinus liber anaglypharum a fratre Nicolao de Dacia, in sacra pagina magistro, ordinis fratrum prædicatorum, compositus. Et scriptus per me Petrum Sweydenitz de Flesia dioceseos Wratislaviensis anno domini 1476 mensis Septembris die tredecima quasi hora duodecima meridiei.“

Forfatteren er kendt fra Grev Riants Meddelelse i Danske Samlinger II 270, som af et Haandskrift fra det 15. Aarhundrede i Nationalbiblioteket i Paris (Symon de Pharès: Recueil

glyphe og Valget af denne Titel forklarer Forfatteren i Prologen saaledes: Anaglyphe betyder Relief (*eminentia picturarum*), og Bogen kaldes saaledes, fordi det er Planen under Stoffets Ordning at drage det væsentlige og nyttige frem og lade det overflødige træde tilbage.

Indholdet er for en stor Del astronomisk og kan for Skriftets Begyndelse skitseres gennem Kapiteloverskrifterne:

Capitulum primum de consideratione astronomie in generali et ejus definitione in speciali cum nominibus librorum omnium astronomie et eorum auctoribus particulatim adjunctis.

Capitulum de motibus sperarum trium superiorum scilicet primi mobilis none spere atque octave.

Capitulum tertium de modo divisionis terre secundum climata cum tabula ad hoc pertinente.

Capitulum quartum de diversitate ascensionum signorum in circulo recto et obliquo.

Capitulum quintum de diversitate dierum naturalium et artificialium.

Secunda differentia primi libri est de motibus septem planetarum et eclipsibus luminarium et continet 8 capitula. Capitulum primum de motu solis.

Capitulum secundum de motu lune.

Capitulum tertium de motu trium superiorum atque Veneris.

des plus célèbres astrologues et de quelques hommes doctes) citerer: Nicolaus de Dassya, maitre en théologie de Paris, du couvent des Prêcheurs, composa le livre de moult grande resolution intitulé: *Liber anaglossarum astronomie* en trois différences qui se commencent: „*Florentis quoad vetustatis* — —,” et le livre premier commence: „*Rerum opifex universe ad ornatum* — —.” Cestui pronostica plusieurs ans moult bien et veritablement et en iugement estoit moult expert.

Capitulum quartum de motu Mercurii.

Capitulum quintum de motu planetarum secundum latitudinem.

Capitulum sextum de motu planetarum et retrogradatione etc. etc.

Nogle faa Blade (Bl. 89'—93') har geografisk Stof, nemlig en kort Beskrivelse af Asien, Europa og Afrika, hvoraf vi lærer Forfatterens Hjemstavn at kende, thi idet han omtaler Norden og nævner Skaane, siger han om dette Landskabs Navn: „In Gothica lingua sonat terra amoena, cujus metropolis est Lundis, de qua oriundus extitit, qui hunc librum anaglypharum composuit¹⁾.“

En Tidsgrænse for Værkets Tilblivelse kan man maaske læse ud af Broder Niels's Omtale af Græcia, det byzantinske Rige, hvis store Skatte han priser. Han nævner Græcia som „militie nutrix, philosophie mater et omnium artium inventrix“ og opregner Provinserne Dalmatia, Macedonia, Moesia, Epirus og Hellas, men intet lader ane, at Tyrkerne har gjort sig til Herrer over Konstantinopel. Man kunde da slutte, at Nicolaus skrev før 1453, en Slutning som naturligvis kun staar fast, hvis man tør være sikker paa, at Forfatteren ikke skriver tankeløst ud af gamle Bøger. En Sammenligning med et enkelt Værk, Albertus Magnus: De natura locorum, som den danske Dominikaner omtaler i Begyndelsen af det geografiske Afsnit, viser, at der er Laan i Plan og nogle Enkeltheder, men ikke absolut Afhængighed; videre har jeg ikke undersøgt Broder Niels's Forhold til Forgængere og til den geografiske Tradition, men anfører følgende Stykke af Kapitlet: De insulis famosis som

¹⁾ Jfr. Cod. Berol. lat. fol. 192 Bl. 96': „Collecta ex libro anaglypharum fratris Nicolai ordinis predicatorum Lundensis.“

en Prøve paa Forfatterens Kundskaber. De kyndige vil snart se, hvad der er Overlevering, og hvad Nicolaus selv lægger til.

„Post hanc [ø: Scotiam] versus eorum sunt insule Orchades, quæ sunt 33, quarum 20 deserte sunt et 13 coluntur. Deinde sequitur insula Tile inter plagam septentrionalem et occidentalem ultra Scotiam navigatione 8 dierum, ubi totus annus est eis una dies naturalis. Nam tempore, quo sol intrat arietem usque ad tempus, in quo sol ingreditur libram, non occidit ibi sol. In reliquo vero tempore ibi non oritur. Deinde a parte septentrionali Norvegiæ est Etiflandria¹⁾, ubi mare præ nimio frigore quasi perpetue congelatur; ibi sunt ursi albi ferocissimi, qui unguibus glaciem rumpunt et in mare se submergunt et pisces sub glacie capientes ad littus deferunt, inde vivunt. Nullum frumentum vel bladium ibi crescit, nisi quod in vallibus quibusdam vix crescit avena. Oves præ frigore ibi vivere non possunt; homines terre istius pellibus ferarum se vestiunt et pisces siccos loco panis comedunt. Post hanc est Gronlandia insula, ad quam in eis temporibus adhuc Pigmæi navigio pervenientes christianis inde expulsis et interfectis, terram possiderunt. Intra vero partes Dasianas et Goticas sunt plures insule valde bone, quarum nomina et conditiones hic peroptime sint nobis note, ipsas tamen causa brevitatis derelinquo²⁾.“

Resten af Skriftet er hovedsagelig fyldt med astrologisk Stof, og det er aabenbart fra denne Del af Nicolaus de Dacia's Bog, at de Uddrag er tagne, som findes i et Par Manuskripter i München³⁾ og Berlin⁴⁾. I begge

¹⁾ Saaledes Haandskriftet, som imidlertid er daarligt skrevet og fuldt af Fejl.

²⁾ Sloane Ms. 1680 Bl. 93'.

³⁾ Clm. 221 Bl. 229—240' (sæc. XV).

⁴⁾ Cod. Berol. lat. fol. 192. Bl. 83. 147' (sæc. XV).

Manuskripter er Værkets Titel given, og Forfatteren nævnes som „Nicolaus de Dacia ord. præd.“, i Berliner-manuskriptet nævnes han tillige som stammende fra Lund. I Münchenerhaandskriftet er Aarene 1428, 1429 taget som Udgangspunkt for Beregninger, hvilket maaske kan vise Vej til Værkets Tilblivelsestid¹⁾. Mærkeligt er det, at Aaret 1429 atter forekommer i et Pragerhaandskrift paa 10 Blade, som vistnok kun er et Brudstykke af et større Manuskript. Begyndelsesordene Bl. 1 lyder: „Constellacio ymaginis arietis.“ Til Slut Bl. 10 læses: „Harum loca stellarum fixarum verificata fuerunt a. Chr. 1429 per instrumenta maxima. — — — Finitur Kallingborgis a. 1476. Explicit liber rarus et bonus²⁾.“

Et andet Haandskrift i Prag (Nr. 2815) indeholder Bl. 107—112': „Tabulæ Nicolai de Dacia“. Slutningsordene er i Følge Truhlers Katalog: „Expliciunt tabule fr. N. de ord. pred. 1469. Item post tabulas Alfoncii sequuntur multe tabule quas idem doctor Nicolaus fecit.“ Bl. 113—123' findes saa „Tabulæ Alphonsi verificatæ“ og Bl. 125—132': „Iterum tabulæ astronomicæ Nicolai de Dacia cum commento.“ Hvis disse Tavler hidrører fra libri anaglypharum, kan de jo kun være et ringe Brud-

¹⁾ Clm. 221 Bl. 237: „Exemplo hec omnia facilius intelliges. Sit verbi gratia tempus datum pro nativitate, quæ fuerit anno Christi 1429 — — —“. Bl. 240: „Directoria figura pro annis Christi 1488 currente, nati vero 60 currente — —.“

²⁾ Dette Haandskrift eller Haandskriftfragment er jeg først bleven opmærksom paa ved Dr. E. Arups Registratur paa Grundlag af J. Truhlar: Catalogus codicum mss. Latinorum qui in C. R. bibliotheca publica atque universitatis Pragensis asservantur (No. 2571). Dr. A. A. Bjørnbo har ved sin Ordning af Registreringsedlerne bemærket, at Forfatteren kunde være Nicolaus de Dacia.

stykke af dette Værk; større Dele af Bogen, ja maaske hele Værket fandtes eller findes i Venedig¹⁾ og Krakov²⁾.

Petrus de Dacia. Af danske middelalderlige Forfattere var Matematikeren Petrus de Dacia videst kendt, — „Magister Petrus de Dacia, dictus Philomena,“ som han nævnes i Corpus Christi College Cambridge Ms. 347, i Codex Rawlinson C 117 (Bodleyan Bibl.), i Harleyan Ms. 1 (Brit. Mus.), i College of Arms Ms. 20, i Cod. lat. Monac. 14401, i Ms. Reginensis 1452 i Vatikanet, i Ms. 45 i Palais des arts i Lyon, — „Mestre Pierre de Dace, dit Rosignol“, som Navnet lyder i et fransk Haandskrift fra 1303³⁾. Hans Tilnavn er altid Philomena, aldrig

¹⁾ J. Ph. Tomasinus: Bibliothecæ Venetæ manuscriptæ publicæ et privatæ (Utini 1650) p. 100: Apud Alexandrum Ziliolum. Nicolai de Dacia opus anaglyphorum. fol. Frk. cand. mag. Johanne Skovgaard har venligt gjort mig opmærksom paa dette Haandskrift.

²⁾ Wislocki: Cat. codicum. mss. bibl. univ. Cracov. No. 1850. sæc. XV—XVI. Bl. 51: Incipit liber III anaglypharum. Bl. 225: Et sic est finis II libri anaglypharum magistri Nicolai etc. de Dacia. Bl. 242: Explicit IV liber anaglypharum.

Af disse temmelig forvirrede Oplysninger synes at fremgaa, at Nicolaus de Dacia's Værk har haft 4 Bøger, i hvert Tilfælde er Krakovmanuskriptet ret aneligt af Omfang og burde efterses; der var Grund til at prøve at faa det hertil til Undersøgelse og mulig Reproduktion, ikke mindst da Sloane-manuskriptet ikke kan udlaanes.

³⁾ Montague Rhodes James: A descriptive catalogue of the library of Corpus Christi College Cambridge. — Catalogi codicum mss. bibliothecæ Bodleyanæ. Pars V. Confecit Macray. — A. catalogue of the Harleyan mss. in the British Museum I. 1. — Th. Hardy: Descriptive catalogue of materials relating to the history of Great Britain and Ireland III 362. — Cat. codicum Latinorum bibliothecæ Monacensis. — Öfversigt af kgl. Vetenskaps-Akademiens Förhandlingar 1885 Nr. 8 p. 64. — Cat. des mss. des bibl. publiques des départements XXXI p. 17. — Maillet: Description, notices et extraits des manuscrits de la bibliothèque publique de Rennes No. 147.

Philomenus, hvilket heller ikke giver nogen Mening, mens Philomena i middelalderligt Latin ofte træder i Stedet for det klassiske Philomela¹⁾. Hvorfor og hvor han fik Navnet Philomena, kan ikke siges; skyldtes det fra første Færd en Spøg, blev det dog siden et litterært Kendingnavn, ikke uligt Petrus Comestor eller Manducator, Historia scolastica's Forfatter med den omfattende Læsning.

Magister Petrus de Dacia levede i anden Halvdel af det 13de Aarhundrede²⁾; han omtales i Ms. Amplon.

¹⁾ M. Curtzes Udgave af et af vor Matematikers Skrifter bærer Titlen: Petri Philomeni de Dacia in algorismum vulgarem Johannis de Sacrobosco commentarius (1898); Professor Zeuthen nævner i Biografisk Lexicon Petrus de Dacia's Tilnavn Philomenus, men tilføjer i Parantes og med Spørgsmaalstegn Philomena; ogsaa Katalogen over det kgl. Biblioteks permanente Udstilling (1908) giver Formen Philomenus; men Eneström, som har Navnets rette Form, gætter, at det har Henblik paa Petrus de Dacia's Studier over Maanens Bevægelser (Öfversigt 1885 No. 3 p. 27).

Om Philomena for Philomela se Ducange. Et Skrift af Chrétien de Troyes med Titel: Philomena er en Gengivelse af Fortællingen om Philomela i Ovids Metamorfoser. (Chrétien de Troyes: Philomena, édition critique avec introduction par C. de Boer Paris 1909.) To middelalderlige ret kendte religiøse Digte bærer Navnet Philomena.

²⁾ Ny kgl. Saml. 275 a 4to, sæc. XIII. Et Par af de komputistiske Tavler i dette Haandskrift gælder Aarene 1292—1295. En Ejer af Haandskriftet nævner i Noterne paa Kalenderbladene Aar 1290 og 1295. — Cod. Canonic. 161, sæc. XIII. (Catalogi codicum mss. bibliothecæ Bodleianæ Pars III codices Græcos et Latinos Canonicianos complectens. Confecit Coxe). — Cod. lat. Monac. 14401: „— inventum et completum anno domini 1290 (?) in ultima die Julii — — per magistrum Petrum de Dacia, dictum Philomenam.“ — I et fransk Haandskrift fra 1303 findes: „La lettre à savoir le vrai cours de la lune par le qualendrier mestre Pierre de Dace, dit Rosignol.“ Bibliotekskatalogens Udgiver siger om dette Stykke: „Ce calendrier lunaire dont le jour et les heures commencent à minuit court depuis l'an 1292 jusqu'à l'année 1653.“ (Maillet: Descrip-

368 4to [sæc. XIV] i Erfurt som „magister Petrus Philomena, canonicus Rolkendensis“ (!), i Cod. lat. Monac. 11067 [sæc. XV] som „bonus comptista in villa Parisiensi“; men udover de Oplysninger, Haandskrifterne giver, er der ikke meget at bygge paa. I Pariseruniversitetets Akter fra det 13de Aarhundrede finder man lige saa lidt Matematikerens Navn, som noget andet dansk Navn, om end vi fra danske Kilder kender en ret stor Mængde Magistre og har spredte Efterretninger om adskillige Studierejser fra denne Tid. Først med 1333 begynder Liber procuratorum nationis Anglicanæ og dermed fyldigere Kundskab om Nordboernes Studier i Paris. I den tyske Nations Protokol i Bologna læses under Aaret 1292, det første Aar Nordboer optoges i Nationen:

Item dominus Petrus de Dacia XII sol.

Item dominus Petrus de Dacia VI sol.

men om vor Matematiker gemmer sig bag en af disse Poster, kan ikke afgøres¹⁾. Heller ikke kan man med Sikkerhed identificere Petrus de Dacia med nogen af Roskilde-Kirkens Mænd.

Der synes at have dannet sig en Art Tradition om, at det pyntelige Matematikhaandskrift Ny kgl. Saml. 275 a 4to har tilhørt Petrus de Dacia. Et af Petrus de Dacia's Arbejder findes ganske vist i Manuskriptet (se Registret Bl. 84', hvor tilsidst forekommer: „Calendarium magistri p. de dacia,“ og paagældende Stykke i

tion, notices et extraits des mss. de la bibl. publique de Rennes p. 113). Jfr. Trithemius om Petrus de Dacia: Claruit temporibus Alberti imperatoris anno domini 1300.

¹⁾ Friedländer et Malagola: Acta nationis Germanicæ universitatis Bononiensis I 40.

Texten Bl. 78¹—84¹)¹), men intet siger, at den bekendte Matematiker har ejet Bogen. Derimod har vistnok allerede i Petrus de Dacia's Dage en Landsmand af ham haft den, hvilket fremgaar af Tilføjelserne i Kalenderen. I Kalenderen, der oprindelig (manu prima, sæc. XIII) havde en ganske almindelig, farveløs Karakter, er nemlig endnu i det 13de Aarhundrede gjort Tilføjelser (manu secunda), der forvandlede den til en Kalender for den engelske Nation ved Pariseruniversitetet, en Kalender af samme Art, som den, der findes i Bibl. nat. ms. nouv. acq. lat 535 Bl. 7—12, sæc. XIV²). Noterne om Forelæsninger og Ferier, om Rektorvalg, Aartider og Messer stemmer næsten i et og alt overens i de to Haandskrifter. Kalenderen i Ny kgl. Saml. 275 a 4to maa fremdeles sammenholdes med andre Kalendere fra Pariseruniversitetet, som Vallet de Viriville gengiver i Histoire de l'instruction publique (Paris 1849) p. 366—377.

Med blegere Blæk og med en noget større Haand (manu tertia) er skrevet under 7. Januar, 25. Juni og 10. Juli: „Kanuti ducis“, „translatio Kanuti ducis“, „Kanuti regis“. Det første Helgennavn er skrevet over en Rasur; af den ældre Optegnelse (manu secunda) skimtes kun Slutningen af Ordet: *ordinarie*. „*Translatio*

¹) Jfr. hermed Ms. 20 i College of arms. som Dr. Bjørnbo har ladet fotografere og givet til kgl. Bibliotek. Jeg skylder Dr. Bjørnbo Tak for at have vist mig denne Reproduktion af Haandskriftet, som jeg før kun kendte fra Hardys Katalog. Jfr. fremdeles Cod. Rawlinson C 117 i Bodleyan, Ms. i Rouen 985 (Catalogue des mss. des bibl. publiques des départements I p. 249. 8vo Udg.), Ms. i Lyon 1649 (Cat. des mss. des bibl. publ. des dép. XXX p. 511 8vo Udg.), Ms. i Bern 524 (Eneström i Öfversigt af kgl. Vetenskaps-Akademiens förhandlingar 1885 No. 3 p. 22).

²) Chatelain et Denifle: *Auclarium chartularii universitatis Parisiensis* I sp. 1—12.

beati Lucii pape“ i Margin udfor 25. August skyldes samme Haand, som skrev de danske Mindedage, og det gælder vel ogsaa „Lucii pape“ under 4. Marts, skønt Skrifttrækkene ikke tydeligt viser det. Imidlertid siger disse Noter os, at en dansk Mand og en Mand fra Roskilde Stift har haft Bogen i Hænde; det er sikkert ogsaa en dansk Ejer, som har skrevet Optegnelsen oppe i Hjørnet Bl. 79': „Anno domini M^o CC^o nonagesimo quarto nonas Marcii die sancti Lucii“ og under 17 April: „Anno domini 1295 obiit Matheus Crac, cujus anima requiescat in pace.“

Vi har endnu et Matematikhaandskrift fra det 13. Aarhundrede, der har tilhørt en Roskildeklerk, nemlig et Manuskript i Stockholm kgl. Bibliotek, beskrevet som Nr. 12 i Stephens: Förteckning öfver de förnämsta brittiska och fransyska handskrifterna uti kgl. Bibl. i Stockholm og registreret for Kommissionen for Registrering af litterære Kilder til dansk Historie i Udlandet (1910). Haandskriftet røber sin Ejermands Hjemstavn ved Helgennavne i Kalender og Cisio Janus som Knud Hertug (2 Gange), Lucius (2 Gange), Abbed Vilhelm, Botulf: Knud Konge, Keld etc., ved Tilskriften under 13. Juni, „festum reliquiarum Rosk.“, og ved Randnoten: „Roskildis 4 graduum 12 minutorum et 10 secundorum“ Bl. 67 i Afhandlingen om Kvadranten¹⁾.

¹⁾ I Kalenderen under 17. Marts læses: „Hic incepti“ ☩: Den Dag blev jeg Doktor. Noter ved 7. April og 4. Juli nævner Aarene 1300 og 1290. Haandskriftet findes i fotografisk Gengivelse paa kgl. Bibliotek.

Man træffer i det hele ikke saa sjældent rundt om i Bibliotekerne Bøger, som har tilhørt Nordboer, der studerede ved fremmede Universteter, Optegnelser efter Forelæsninger, større og mindre Værker, de har afskrevet og fuldendt i en sildig Nattetide, Bøger, som rige Studenter har ladet kopiere

En Oversigt over Rækken af Petrus de Dacia's Smaaskrifter tør jeg ikke give, thi dertil kræves Fagkundskab og indgaaende Kendskab til de paagældende Manuskripter. Eneström havde Fortjeneste af først at søge i Udlandet efter vor Matematiker, men han byggede mest paa Bibliotekskataloger, som langt fra er fyldestgørende. Det fremmer da ikke Sagen principielt og

til eget Brug, og Bøger, afskrevne af fattige Studenter, der vilde tjene til Livets Ophold: Exempelvis kan nævnes følgende Codices:

Upsala U. B. Cod. C 613 Bl. 150: „Disputata per magistrum Benardum Vissel. Incipit liber septimus cum sequentibus, disputatus per magistrum Henricum van der Werder in studio Rostokensi per Petrum Karoli de Halmstadis collectus.“ Bl. 361: „Finitus per Petrum Karoli de Halmstadis.“

Strengnäs Stiftsbibliotek. „Disputata fuit hec notabilis in sua materia questio per excellentissimum utriusque juris doctorem dominum Petrum de Ancharano legentem Bononie a. d. 1398. Et sub eo publice respondit dominus Landus de Malavoltis de Senis, juvenis magne industrie et virtutis. Scripta fuit hec disputatio et completa per me Conradum Roggo de regno Gothorum inclito circa finem mei studii anno 1460 die 13. Octobris in hora secunda noctis lucernula mea oleo pendente semiplena, in almo studio Perusino — —“. (Aminson: Bibliotheca templi cathedralis Strengnesensis Suppl. IV.)

Strengnäs Stiftsbibliothek. I Margin Bl. 91 i vedkommende Codex har Konrad Rogge skrevet: „Hic pro me scribere incepit et in hoc sexto libro lectionem continuare dominus Johannes Socrer tempore quo Florenciam me contuli celeberrimum sancti Johannis baptiste festum videndi gracia videlicet a. d. 1460 de mense Junii. Et in reditu ad Perusium dum iter agerem per civitatem Senarum — —“ (Ib. XXIII).

Strengnäs Stiftsbibliotek. „Liber Magni Siggonis Holk ps. Et sic est finis clementinarum pro quo deus ipsiusque mater Maria sint benedicti in secula seculorum Amen. Anno domini 1437 die nona mensis Januarii hora tertia vel quasi post prandium in curia Johannis Horeuesche Gripwoldis per manus Johannis Frost, clerici Roskildensis“ (Ib. XXII).

er kun en Haandsrækning for fremtidige Undersøgere, om her — atter efter Kataloger — nævnes et Par Petrus de Dacia-Manuskripter, som var Eneström ukendte.

British Museum Additional Ms. 35317, sæc. XV, indeholder Marie Tider paa Latin og dertil „Tabula magistri Petri de Dacia ad sciendum in quo signo sit luna et in quo gradu illius signi“ (Cat. of additions). — Cambridge University Dd VI 29, sæc. XV, indeholder forskelligt astronomisk og medicinsk Stof, deriblandt „Tabula

Strengnäs Stiftsbibliotek. „Liber domini Magni Holk, canonici Strengenensis Scripsit Johannes Frost clericus Roskildensis anno 1437.“ (Ib. XXIII).

Erfurt U B. Cod. Amplon, 185 fol. „Hunc librum legavit magister de Porta celi venerabilis magister Andreas de Vibergia Dacus, cujus anima in pace requiescat.“ (Schum: Beschreibendes Verzeichniss.)

Erfurt U B. Cod. Amplon 20 4to Bl. 158: „Expliciunt omnes libri logicales quos scripsit frater Albertus Wysbycensis a. d. M^o CC^o LXXXIII°.“ Paa Bindet med noget yngre Haand: „Iste liber committatur fratri Brodhero Parvo ordinis Predicatorum, qui assignatus est Lundis ad studium pro conventu Sleswicensi, ut eidem cum perierit mittatur.“ (Ib.)

Erfurt U B. Cod. Amplon 67 8vo „Expl. tract. logice fr. Willialmi Okkam — — — divisus in 3 partes, et unaqueque pars est distincta per capitula, quam (!) scripsit fr. Arno Petri de custodia Norwegie in Wysbi a. d. M^o CCC^o XXXIX° — —“ (Ib.).

Oxford Corpus Christi Coll. Cod. 227: „Expliciunt questiones doctoris subtilis super secundo et tertio de anima, Oxoniæ scripte per fratrem Petrum Pauli de Nycopia; Lord Jhesu mercy.“ (Cat. codd. mss. qui in collegiis aulisque Oxoniensibus hodie adservantur. Edidit H. Coxe. — A. G. Little: The grey friars in Oxford 268.)

München Statsbibliotek. Cod. lat. 8997: „Anno domini 1422 secunda feria ante festum Marci scripta partim per me fratrem Ericum Olavi de provincia Dacie ordinis minoris — —.“

Münster U B. Cod. 31. „Explicit postilla hæc per manus Augusti de Dacia“ (Chirographorum in regia bibliotheca Paulina Monasteriensi catalogus. Edidit J. Ständer).

Petri de Dacia.“ (J. Orchard Halliwell: The manuscript rarities of the university of Cambridge 48.) — St. Marco Venedig Cl. VIII cod. XVIII indeholder bl. andet et Arbejde, der afsluttes med Ordene: „Explicit computus metricus manualis secundum Gerlandum cum declaratione magistri Petri de Dacia, copiatu per me magistrum Nicolaum de Ripis, Venetiis (?) 1494.“ (H. Schück: Bibl. och litt. anteckn. 123.) — Bibliothèque de l'école des chartes 1907 p. 26: Nouvelles acquisitions du département des mss. Nr. 1893 Bl. 7': „Tabulæ Gerlandi et Petri Daci.“ —

Bibliotekskataloger og andre Optegnelser om Bøger i Middelalderen bør ikke lades uænsede. I Følge Bibliotekskatalogen fra Syon havde dette Birginitinerkloster: „Tabula magistri Petri de Dacia de medio motu lune“ (Mary Bateson: Catalogue of the library of Syon monastery 11). Mon Arbejder af Petrus de Dacia gemmer sig under de i danske Testamenter nævnte Bøger: „Computus cum annexis“ og „massa compoti cum aliis declarationibus tabularum et scriptum super computum manualet et algorismum“, skænkede henholdsvis til Læreren ved Ribe og Lund Domscole i det 14. Aarhundrede (Erslev: Testamenter fra Danmarks Middelalder 75, 123)?

Endnu er at omtale Simon de Dacia, nævnt i Dr. Amplonius Ratincks Katalog fra Aar 1412, hvis da ikke Noten: „Egregium commentum Symonis Daci super computum ecclesiasticum“ rummer en Misforstaaelse¹⁾; —

¹⁾ W. Schum: Beschreibendes Verzeichniss der Amplonianischen Handschriften-Sammlung zu Erfurt 798. Schum har ikke kunnet genkende nævnte Værk blandt den nuværende Haandskriftbestand.

fremdeles Magister Petrus de Dacia, af hvem der findes en eller flere Prædikener i Worcester Cathedralbibliotek, medens Prædikenstof af Magister Petrus de Dacia — maaske den samme som nysnævnte — forud fandtes blandt Dronning Christinas Haandskrifter i Vatikanet, men senere forgæves er søgt af Eneström¹⁾; — endelig Magister Johannes de Dacia, der har syset med filosofisk og grammatisk Arbejde. Et Haandskrift i Troyes indeholder „Magistri Johannis Daci summa de modis significandi“²⁾, sandsynligvis det samme Værk, der i et Manuskript i Brügge benævnes „summa grammaticalis“ og dør tidsfæstes til 1280. I Brüggehaandskriftet finder man tillige „philosophia magistri Johannis Daci“³⁾.

¹⁾ Catalogue of manuscripts, preserved in the chapter library of Worcester cathedral, compiled by Floyer, edited by Hamilton (1906) Ms. F. 5. [sæc. XIV].

Montfaucon: Bibliotheca bibl. mss. nova I 48: Sermones de tempore incerti auctoris. Item quædam ad usum prædicatorum inter quæ habentur nonnulla S. Thomæ ac magistri Petri de Dacia, fr. Leodgarii etc. — Öfversigt 1885 Nr. 3 p. 26, Nr. 8 p. 68.

²⁾ Catalogue des bibl. publiques des départements II p. 821 No. 2006. 4to Udg.

³⁾ P. J. Laude: Catalogue des mss. de la bibl. publique de Bruges p. 472 Nr. 539. Oplysningerne om Haandskriftet er ikke meget overskuelige, men gengives her, som de staar i Katalogen: *Philosophia et summa grammaticalis magistri Johannis de Dacia. Item commentum super minus volumen.*

Perg. 96 Blade. sæc. XIII—XIV. Incipit: „Ut vult philosophus etc.“ Explicit philosophia magistri Johannis Daci et — — incipit sua summa grammaticalis — — — „Data autem fuit hujus summa anno domini MCC octogesimo“. In fine voluminis: „Et necesse est esse sillogismum extruncatum.“ —

En Magister Johannes Dacus er nævnt i St. Geneviève Abbediets Nekrologium under 5. Oktober: „Obiit magister Johannes Dacus, qui dedit nobis Avicennam cum quibusdam aliis libris medicinalibus ad valorem 40 libr. par., canonicus noster

Det er ikke troligt, at de ovenfor omtalte Arbejder, Matematikeren Petrus de Dacia's undtagne¹⁾, betyder noget i Fagvidenskabernes almindelige Historie, men for nordisk Lærdomshistorie og Kundskaben om Studier i fremmede Lande kan de have nogen Værdi; de kan hjælpe til at klargøre, hvorledes Norden har staaet i den europæiske Kulturudvikling, besvare Spørgsmaal om, hvad der er modtaget, og hvad der er ydet. Det almindelige Indtryk fra vor yngre Middelalder er vel Indtrykket af stærk Receptivitet og, med en enkelt Undtagelse, mærkelig ringe Evne til selvstændig Ydelse; samtidig med at man ivrigt tilegnede sig europæisk Kultur i det mindste i dens hævdvundne og almindeligere Former, syntes Driften til mere energisk aandeligt Arbejde at være tabt. De spredte Biblioteksnoter, som her er givne, kan naturligvis ikke ændre den gamle Opfattelse, men de skulde tilskynde til ny Forsken, at Bedømmelsen af vor middelalderlige Kultur kom til at hvile paa bredere Grundlag og fik solid Videns finere Nuancer.

---

ad succurrendum*. Benediktinerne henfører denne Mand til Slutningen af det 13. Aarhundrede. (A. Molinier: Les obituaires de la province de Sens I 511. — Gallia christiana VII 743). I St. Victors Nekrologium fra det 15. Aarhundrede er under 22. Januar anført en Aartid for „magister Johannes Danus“, som døde i St. Victor, men det er ikke muligt at afgøre, fra hvad Tid Noten oprindelig stammer. (A. Molinier: Les obituaires I 538.)

¹⁾ Dr. A. A. Bjørnbos Udtalelse.